

Bc. Martina Miechová

*Radical Paganism: Contemporary Heathens in
Search of Political Identity*

ÚFaR FF UK 2019

vypracoval: Jan A. Kozák, PhD.

Diplomová práce Martiny Miechové má vysoký standard po stránce jazykové a stylové, stejně jako po stránce odborné kvality. Uvnitř jednotlivých kapitol je výklad plynulý a logický, použitá odborná literatura je aktuální a relevantní, její selekce je reprezentativní. Není pochyb, že jako magisterská práce obstojí.

Přestože formální i odborná stránka je nepochybně výborná, lze práci vytknout několik věcí, které se týkají spíše obsahové, argumentační roviny a otázky vlastního přínosu. Některé body níže jsou přímo kritické, jiné se spíše nad prací zamýšlejí bez kritického ostnu, případně navrhuji cesty ke zlepšení. Asi není třeba zmiňovat, že snaha není kritizovat za každou cenu, ale nabídnout autorce užitečnou zpětnou vazbu a poskytnout témata k diskuzi při obhajobě.

1. nevyvážený obrázek

- výběr čtyř skupin sice pokrývá některé body na škále pozic mezi dvěma extrémami, zároveň však pokud shromáždíme autorkou nezařazené pohanské skupiny (např. dánské či švédské, ostatní norské kromě Vigridu atd.) bude většina z nich zcela nerasistická a blíže ke étosu „New Age“... výsledkem je tak vlastně zmanipulovaný obrázek z nějž se zdá, jako kdyby rasismus byl integrálním prvkem pohanství, z nějž pouze malá osvětlená část skupin (islandská Ásatrú) dokáže vybědnout: ve vybrané čtveřici jsou dvě explicitně rasistické skupiny, jedna napůl a pouze jedna nerasistická.
- je to trochu podobné, jako kdybychom coby reprezentanty škály české politické scény vybrali čtveřici Adam B. Bartoš, Tomio Okamura, Václav Klaus ml. a Hana Marvanová: sice se touto čtveřicí jistě pokrývá pole od explicitního antisemitismu, přes postupně se zmenšující xenofobii až po nepochybný nerasismus, ale z této selekce nevzniká reprezentativní obrázek situace, naopak chybí procentuálně převážná většina voličů (tj. v našem případě voliči Babiše, ČSSD a středopravých stran), která je s ohledem na míru xenofobie/filie někde mezi posledními dvěma zmíněnými.
- jistý druh zkreslení je obsažen rovněž v historické části práce, která klade důraz na historické okolnosti v Německu konce 19. a první poloviny 20. století, přitom však práce přeci nakonec nepojednává o německých pohanech, ale o norských, islandských a

amerických. Tím se opět buduje narativ, že nacismus je s pohanstvím nerozlučně a osudově svázán. Autorka se možná nechala svést tím, že sekundární literatura typu Godrick-Clarke: *Okultní kořeny nacismu* díky svému specifickému tematickému zaměření, nebo Stefanie von Schnurbein díky své primární expertize v německé oblasti, tohle spojení zdůrazňuje a dává do popředí.

- naopak celý široký vývojový proud spojený s New Age, ezoterikou, hnutím Wicca, neošamanismem atd., který je pro formaci novopohanských tradic zásadní, je zahrnut do pozadí. Výsledkem je opět pokroucený obrázek.

2. ‚výroční zpráva o extremismu‘

- je trochu škoda, že práce nepronikne příliš pod povrch a jedná se spíše jen o jakýsi přehled ‚tendencí k rasismu‘ bez snahy o pochopení nebo systematictější interpretaci toho, proč se tak děje a co to vlastně znamená. Není to nutně chyba práce samotné, ale už sekundární literatura obvykle spíš ideologicky lustruje různé proudy a autorka přítomné práce toto nastavení přejímá. Bohužel často texty na toto téma připomínají ‚výroční zprávy o extremismu‘ z pera ministerstva vnitra či podobné instituce a text této diplomové práce není výjimkou, i když se autorka upřímně snaží o nezaujatost a věcnost, čehož si velmi cením. Kromě seznamu podezřelých a jejich bludných názorů se člověk ale žádného *Verstehen* nedočká (rád se ale nechám přesvědčit o opaku).
- s tím se pojí zásadnější problém, který přesahuje dimenze a možnosti této práce, ale pro diskuzi o tématu je klíčový: tím, že jsou rasismus a s tím spojené kulturní koncepty a fenomény v naší společnosti funkcionálně „sacer“ (tj. tabu), neexistuje o nich v podstatě neutrální literatura a hodnotově nezatížené bádání. Ve vztahu k rasismu jsme je na tom dnes podobně, jako ve středověku teologové ve vztahu k Dáblu (ostatně roli Dávla dnes v podstatě doslova hraje Hitler, a to jak v popkultuře, v politice, tak v každodenním jazyce a životě) případně jako raně křesťanští apologeté ve vztahu ke gnózi či antickému pohanství.
- konkrétně např. citovaná Stefanie von Schnurbein je známá svým radikálním rasistobijstvím, i když ve svých nejnovějších pracích se poměrně zklidnila; každopádně téměř každý badatel současně fenomén popisuje a současně se vůči němu musí vymezovat jakožto proti ideologickému nepříteli, což alespoň pro mě činí četbu těchto textů extrémně nezajímavou, podobně jako četbu komunistických projevů z doby normalizace. Ne proto, že bych jakkoli schvaloval rasismus a chtěl ho hájit, ale protože mi v takových textech chybí opravdu otevřené tázání.
- z poznámek výše je zřejmé, že tento aspekt věci nemám autorce práce za zlé, protože za něj nemůže a jen ho zdědila z existujícího diskurzu, rád bych si ale poslechl při diskuzi nad prací, jak se autorka k tomuto problému staví.

3. k diskuzi: ‚nátěr‘ vs. ‚jádro‘

- je pozoruhodné, že u skupin jako Vigrid nebo Wotansvolk ustupuje význam rituálních aktivit typu *blót* či *sumbl* spíše do pozadí, stejně jako spiritualita, mytologie a nauka, a většina jejich energie je věnovaná výkladu nedávných politických událostí a 2. světové války. To ukazuje, že ‚pohanství/náboženství‘ je u těchto skupin spíš jakýsi vnější nátěr a nástroj pro utvrzení identity v rámci prožívaného konfliktu, než jádro zájmu jako takové, jež by bylo praktikované pro sebe sama. Tedy náboženství není cílem o sobě, ale jen vhodným

nástrojem k jinému cíli (což autorka sama registruje např. na s. 40: „the goal of Wotansvolk is fairly mundane in the end, but expressed in religious language“). Bylo by zajímavé srovnat tuto situaci např. s užitím islámských symbolů u bojovníků a ideologů ISIS, případně jiných obdobných situací. Například používání křesťanství a odvolávání se na Boha u amerických politiků.

4. problém koherence a závěru

- jednotlivé velké kapitoly nejsou pospojovány do jednoho celku: kapitola 2. o case studies nenavazuje na kapitolu 3. o historii a kapitola 4. se svými separátními podkapitolami také s okolím není propojena a není jasné, proč jsou vybrána zrovna témata Jung, milenarismus apod. (čímž nechci říci, že to nejsou témata důležitá, jen konkrétně tato čtyřčlenná selekce není příliš zdůvodněna). Jednotlivé podkapitoly 4.1 až 4.4 leží vedle sebe jako kusy nesešitého Frankensteinova monstra. Nevím, co z nich plyne.
- práce fluktuuje v tom, zda se mluví o Evropě, celém západním světě, nebo specificky USA a různé kapitoly jsou o různých oblastech. Tím, že ale v různých oblastech je situace různá, tak není možné např. ze situace v USA vyvozovat závěry pro ostatní části západního světa.
- příliš jsem nepochopil, jakou funkci plní v úvodu a v závěru prezentované rozdělování do kategorií *revivalists* (= "good guys") a *reconstructionists* (= "bad guys"), zvláště když je evidentně situace podstatně spletitější; když už se do těchto kategorizací autorka pouští, dávalo by smysl představit i další používané v sekundární literatuře a to jak binární (např. *universalist-folkish*, *reconstructionist-eclecticist*, *racial-nonracial* - kryjí se vždycky, nebo ne?) tak triadické (jednu z nich autorka uvádí: *racial-genealogical-cultural*, ale existují další) a trochu vyjasnit, jak se tyto kategorizace k sobě mají.
- přestože práce má oddíl nazvaný ‚závěr‘, je pro mě velmi těžké v tomto oddílu nějaký skutečný závěr najít. Myšlenka uvedená v posledním odstavci, totiž že čím víc se daná skupina věnuje tématu rasy, tím větší má tendenci k radikalizaci, je poměrně banální a jako závěr příliš neobstojí.
- celkově na mě práce působí dojmem, že chce zároveň mluvit o několika věcech – o historii ‚nacistického pohanství‘, o současných pohanech a o konkrétních fenoménech spjatých se současným pohanstvím, ale nakonec jednotlivé části nadržují v jednom organickém celku a nevytváří nějaký závěr.

5. problém teorie a přínosu

- práce vlastně není vůbec religionistická, spíše politicko-historická, což by samo o sobě nebylo problém, kdyby zvolený přístup nabídl nějakou tezi.
- nedaří se mi spatřit jakoukoliv „tezi“; co z toho vlastně plyne, v úvodu se slibuje představení nějakých „breaking points“, ale ty (alespoň mě jako čtenáři) jaksi nevytanuly, možná v textu někde obsažené jsou, ale pak by bylo záhodno je nějak zdůraznit.
- práce je do značné míry kompilační, nepodařilo se mi rozpoznat autorský přínos, lépe řečeno autorčin přínos spočívá v inteligentní práci se sekundární literaturou, jejím sesazování a průběžném komentování a drobném interpretování, nicméně nevytvoří se nikde v nějaké zřetelné a pojmenovatelné podobě.
- absentuje teorie. Teorie by se zvláště hodila na výklad toho, jakou roli hraje „the Other/Others“, jak pevné má skupina hranice, jakou roli tam hraje vůdčí postava, jaké

aspekty ‚pohanství‘ jsou postaveny do centra pozornosti, zda je tendence k universalismu či nacionalismu atd. a jak tyto jednotlivé prvky dohromady dávají smysl.

- upřímně řečeno, přítomnost teorie (jakékoliv, třeba i kontroverzní) by práci nesmírně pomohla, udělala by ji zajímavou a podnětnou a dala by jí tezi, o níž by bylo možno diskutovat. Takto vlastně není, kromě nevyváženosti prezentace, o čem příliš mluvit, protože práce je v podstatě jen výkladem historických faktů, superstručným popisem několika uskupení a několika podproblémů. Vrší na čtenáře neustále konkrétní informace, aniž by došlo k jakémukoliv poodstoupení („bigger picture“). Nacpání vybraných skupin do dvojčlenné nebo trojčlenné kategorizace za poodstoupení považovat nelze.
- jako návrh současné nekontroverzní teorie/výzkumné perspektivy: doporučil bych např. tzv. *discourse analysis* (používá např. Kocku von Stuckrad a další badatelé věnující se tématu moderní ezoteriky, okultismu, pohanství apod.), ze starších badatelů mě napadá jako vhodná např. Mary Douglas a její grid-group metoda/teorie.

6. drobné faktické chyby či nejasnosti

- s. 6: *Ásatrúarfélagið* není „Fellowship of Ásatrúar“ as translated from modern Icelandic“, ale přeloženo z islandštiny je to „Společnost víry v Ásy“ nebo „Společnost (koho čeho) Ásatrú“, protože *Ásatrúar* je prostě genitiv singuláru od slova *Ásatrú*.
- s. 7 a dále: inkonzistence ve spellingu – buď poangličtujeme spelling nebo držíme islandský, ale v textu je to náhodně mixováno. Jestliže tedy *Ásatrúarfélagið*, pak konzistentně s tím by mělo být *Allsherjargoði*, *blót* (zvláště jestli je *blót* citován v závorce a kurzívě jako terminus technicus) atd.
- s. 7: nepochopil jsem, jak je to myšleno s *Ásatrúer* (singulár), *Ásatrúar* (plurál)... diakritika by naznačovala, že to má být islandsky, ale to určitě není (islandsky se člen Ásatrú řekne *Ásatrúarmaðr* a skloňuje se to stejně jako *maðr*, tj. plurál *-menn*), v angličtině jsem narazil na *Asatruer(s)*, ale že by angličtina měla zvláštní plurál *-ar*, to jsem ještě neviděl. Ale třeba mi jen něco uniklo.
- s. 9: obrat „frontman of a band called Burzum“ nedává ve Vikernesově případě moc smysl. Burzum bylo označení hudebního projektu s jediným členem, jímž byl sám Vikernes. Pro neznalého čtenáře tak vzniká zavádějící dojem, že Vikernes byl ve vůdčí pozici v nějakém kolektivu, což není pravda.
- s. 32: *furor teutonicus* – to není tak, že Jung zde vytváří tento obrat s možným odkazem na Adama Brémského (jak se píše v poznámce 129), naopak *furor teutonicus* je poměrně zavedený termín již od antiky (např. již Lucanus v 1. stol. n.l. a po něm řada dalších), spojovaný s pověstnou schopností bojového běsu u Germánů, která má nejspíš návaznost na pozdější tradici berserků.

STRUKTURA ARGUMENTACE

hodnocení: 5 bodů z 8.

FORMÁLNÍ ÚROVEŇ

hodnocení: 8 bodů z 8.

PRÁCE S PRAMENY

hodnocení: 8 bodů z 8.

VLASTNÍ PŘÍNOS

hodnocení: 4 bodů z 8.

OBECNÝ PŘESAŇ PRÁCE

hodnocení: 5 bodů z 8.

celkové hodnocení: $5 + 8 + 8 + 4 + 5 = 30$, tj. **velmi dobře**.

Práce splňuje všechny nároky kladené na diplomovou práci, oponent ji proto doporučuje k obhajobě se známkou **velmi dobře**.

V Praze dne 2. 9. 2019

Jan A. Kozák, PhD.

Institutt for lingvistiske, litterære og
estetiske studier

Universitetet i Bergen